

A szöveg beszél

Horváth Kornélia: *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia*

KAPPELLER RITA

Az „... és a szöveg beszél...” *Művek – értelmezések – elméletek* irodalomtudományi sorozat harmadik kötete Petri György 2000-ben lezárult életműve után először jelez vállalkozást egy költői monográfia összeállítására. Jelen kötet a Petri-életmű irodalomkritikai recepciójának spektrumát a versnyelvi-poétikai aspektus és közelítésmód irányában szélesíti tovább. Horváth Kornélia bevezetőjében demonstrálja egy új költői monográfia szükségességét és a kötet centrumába állított vizsgálódási metódusát. Így a szövegek reinterpretációja mellett Petri utolsóként megjelent kötetének az életműben való elhelyezése, harmadrészt pedig napjaink tudományos diskurzusának újfajta interpretációs szemlélete azok a tényezők, amelyekben e monográfia elméleti alapvetése megjelölhető.

Bizonyos tekintetben a korábbi két, még a költő életében napvilágot látott monográfiával (Fodor Géza, *Petri György költészete*; Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991.; Keresztury Tibor, *Petri György*, Kalligram, Pozsony, 1988.) ellentétben vizsgálódása elsősorban versnyelvi-poétikai alapokon nyugszik. Ezáltal a költői beszédmodalitás és szövegképző-metódus bizonyos univerzális poétikai sajátosságainak felfejtése képezik e monográfia alapelvét s egyben célkitűzését. Innen válhat világossá a kötet alcímeként is választott *Poétikai monográfia* műfajértékű elnevezés.

A Petri-recepció egyik kiemelt problematikájaként vetődik fel az életrajziség és személyesség problémája. Horváth Kornélia meglátása szerint a Petri-oeuvre a személyesség kérdését líraelméleti síkra helyezve a „»szerzői« én szövegi és versnyelvi re-artikulációjában” (15.) látja értelmezhetőnek. Voltaképpen tehát a szubjektum egyetlen interpretációs lehetősége maga a versalkotás folyamata. A műalkotás így nem lezárt aktusként, hanem keletkezőben lévő nyelvként válik értelmezhetővé. Ily módon a Petri-versek a költői ének a versszöveg nyelvi-poétikai-kompozicionális megformálása során történő újraalkotásának igényét reprezentálják. A szerző ezt szemléltetendő idézi a *Vagyok, mit érdekelne...* című vers részletét.

A kötet alapos igényességgel veszi számba a Petri-recepció eddigi eredményeit és esetleges hiányait egyaránt, így például jelentős figyelmet szentel a versritmus mint konstitutív versnyelvi összetevő szemantikai érdekelttségű tényezőként való vizsgálatának, vagy éppen a *Körülírt zuhanás* című kötet kapcsán használatba léptetett „anyaghiba” mint a versbeszéd intencionált rombolásaként értett fogalom túlzott és egyben a recepció hiányosságát is megvilágító alkalmazására.

A kötet harmadik fejezete Petri utolsó, 1999-es, így értelemszerűen a korábbi két monográfia értelmezési horizontjából még kimaradó *Amíg lehet* című kötet kritikai megítélését veszi számba. Horváth Kornélia meglátása szerint ez a verseskötet bizonyos tekintetben az életmű folytonosságát megvalósító kötetnek tekinthető, ugyanakkor rámutat a nyelv hangzó és formaalkotó potenciáljának a korábbi Petri-szövegekhez képest fokozott érvényesülésére, s az itt felerősödni látszó hangzásbeli és ritmikai ismétlődések következményeire. Majd sorra veszi a kötet négy – egymással kontinuos viszonyban működő – meghatározó kérdéskörét, egyebek mellett reflektál az egyes szövegek nyelvi-poétikai eljárásaival szoros összefüggésbe kerülő *halál-meghalás* tematikájára mint kötetszervező témára és ez utóbbinak az *idő* dilemmájával való többrétű kapcsolatára. Továbbá felhívja a figyelmet mind a kötet, mind pedig az életmű poétikai szerkesztettségének sajátosságaira. Sőt, már e fejezetben jelzi igencsak invenciózus módon a Kosztolányi-intertextusok felerősödő jelenlétét és azok jelentőségét az utolsó kötet verseiben.

A következőkben a szerző kitér Petri művészetéről alkotott és líraelméletet érintő autoreflexív meglátásaira. A különböző interjúkból, cikkekből vagy Petri által írt verselemzésekből származó idézetek alátámasztják és argumentálják a költőnek a korábbiakban már részletezett nyelvi-poétikai habitusát (úgy mint a költészet egzisztenciál-ontológiai státusa vagy a forma és tartalom kapcsolata, 31-37.).

Az ezt követő szöveginterpretációkat középpontba helyező három fejezet és azok alfejezetei a kötet által addig szemléltetett poétikai jegyek

kibontásaként hivatottak működni. Így minden alfejezet versinterpretációk keretében mutatja be részletesen a Petri-életmű jellegzetes vonásait. Az elemzésre kiválasztott versek tehát nagyon is átgondolt módon – egyes esetekben egymást erősítve – kerülnek be a kötetbe. Ekképpen például a Petri utolsó kötetét záró *Már reggel van* című versben megvalósuló ritmikai harcot az élet és halál, reggel és éjszaka küzdelmének lírai megvalósításaként értelmezi, továbbá a szöveg által evokált 'reg'-tőben rejlő jelentéslehetőségek aktivizálódására is rámutat a versbeszéd szerveződésének poétikai és tematikus vonatkozásaiban (*A szótő mint költői téma*).

Második szövegelemzésként az *Egy versküldemény mellé* című vers interpretációja kapott helyet a kötetben, melyről jól tudjuk, már eddig jelentős szerepet játszott a Petri-recepcióban. A szerző a korábbi értelmezési kísérletektől eltérő módon a „repedés” és „anyaghiba” fogalmát mint szövegi metaforát igyekszik értelmezni és a központi vers~kehely – jelentős irodalomtörténeti előzményekre visszatekintő – metaforát igencsak innovatív módon a formalista irodalomtudományi irányzat egyes képviselőinek elméleti meggondolásaival veti össze. A vers irodalmi, irodalomelméleti, illetve műfaji előzményeinek vizsgálata után a szöveg nyelvi-poétikai elemzését végzi el, melyben megállapítja, hogy a szöveget kétféle ritmus szervezi, és hogy a hangkapcsolatok szintjén az „anyaghiba” fogalma is jelentős mértékben átértelmeződik a versbeszéd felszíni, „hétköznapi” megformáltságához képest (*A vers mint „üzenet” és mint költői „hiba”*).

A következőkben a lírai szubjektumnak a recepció által is reflektált kettőségét a kötet szerzője kontinuos viszonyba állítja az irónia problémájával és e kettő szükségszerűen nyelvi eredete mellett foglal állást a *4 bagatelle* és az *Önarckép 1990* mikroelemzésekor. Meggyőzően érvel amellett, hogy a Petri-féle irónia sokkal inkább egyfajta „metaironikus” (78.) látásmódként értelmezhető, mintsem olyan önreflexív iróniafogalomként, mely egy folyamatosan dekonstruálódó szubjektumszerkezetet eredményez.

A monográfia szerzője szintén az irónia mint szövegképző erő jelenlétét és nyelvi működés módját vizsgálja az *Erotikus* című versben, ahol a szöveg magát az aposztrophé aktusát, annak nyelvi létesülését és ezen keresztül a megnevezés és nyelvi artikuláció kérdéskörét reflektálja és teszi témává. Petrinél a szóban mint intertextusban rejlő és általa az aktuális szöveg szintjén aktivizált szöveg univerzum tesz szert prioritásra. Továbbá jelentőséget kap az egyes szavak hangformája által őrzött történeti szemantikum és a fonikus ismétlődések értelemképző erejének feltárása is.

Az *Egy őszi levélre* interpretációja a metrum kérdését és részben ezen keresztül a hagyományhoz való viszonyt helyezi az értelmezés centrumába: a megidézett metrumhoz kapcsolható tradicionális témák közül ugyanis egyeseket a Petri-vers a szöveg szintjén is mozgósítani látszik (lásd az

ősz témája, mulandóság és elmúlás stb.), ugyanakkor a vers ritmikai potenciáljának vizsgálata mellett a történeti szemantikai és az artikulált hangzást, illetve hangzástmetaforizációt mozgósító olvasatra is lehetőség nyílik (lásd *Versritmus és szövegtradíció*).

A *Ritmus és intertextualitás* témamegjelölés alatt található második alfejezet *A hagyma szól* című verset tárgyalja, mely elsősorban a versbeszédnek korábbi kötetekhez képesti és az aktuális szövegen belüli módosulása, a szöveg erőteljes intertextuális rétegzettsége és e kettő találkozásában megkonstruálódó szövegszubjektum vizsgálata felől válik interpretálhatóvá.

A *Kontextusok* című, kötetet záró fejezetben pedig a szerző további kulcsprobléma felé nyit, és a Petri-líra szerteágazó textuális kapcsolatrendszerét veszi vizsgálat alá. Egyrészt a Dante *La vita nuova*-jával induló tradícóvonulatba lépteti be Petri első, *Magyarázatok M. számára* című kötetét, majd pedig a kritikai recepció által ez idáig szinte figyelmen kívül hagyott Kosztolányi költészetével való hagyományvonalat is reflexió tárgyává teszi. S bár Petri Kosztolányihoz való viszonyát a kritika korábban egyfajta eltávolító iróniaként jelölte meg, mindazonáltal – miként arra Horváth Kornélia rámutat – éppen az irónia nyelvi működése az, mely felől a két költészetfelfogás kapcsolódási pontjai kimutathatóvá válnak. Ekképpen a Petri-féle irónia természetét végső soron egy „önmagán kívüli megfigyelő nézőpont” (163.) létrejöttében jelöli meg. E poétikai kapcsolat meglétét támasztják alá egyebek mellett a Petri-lírában felerősödő Kosztolányi-reminiszcenciák az *Amíg lehet* utolsó kötet verseiben.

Mindezek nyomán elmondható, hogy e kötet jelentős kiegészítést adja a Petri-líráról eddig született szakirodalomnak. Ugyanakkor meggyőzően hirdeti, hogy szükségszerű és igencsak perspektivikus lehet egy, a korábbiaktól eltérő értelmezői irányvonal alkalmazása a Petri-életmű vizsgálata kapcsán, és egyben eleget is tesz annak a maga által támasztott igénynek, amelyet e költészet karakterét meghatározó nyelvi-poétikai sajátosságok feltérképezésének elvégzésében jelölt ki. A kötet erősségének tudható be egyebek mellett a konkrét versekre irányuló, tudományos alapossággal végigvitt interpretációk felvonultatása, melyek az egymástól időben eltérő szövegek kiválogatásával átfogó képet adnak *Petri György költői nyelvéről*.

(Ráció, Budapest, 2012)

